

Dossier sobre economia col·laborativa (i II)

Noves estratègies i dimensions alternatives de l'economia de plataforma

Coordinator: Lluís Alfons Garay Tamajón

EDITORIAL

Noves estratègies i dimensions alternatives de l'economia de plataforma. Propostes de transició de l'EP cap a la sostenibilitat

Lluís Alfons Garay Tamajón

Estudis d'Economia i Empresa, Universitat Oberta de Catalunya (UOC)

Voldria començar fent una declaració de percepcions i intencions: és tot un luxe poder escriure aquestes línies de l'editorial del segon monogràfic que fem des d'*Oikonomics* per diferents raons. En primer lloc, perquè suposa intentar donar una certa continuïtat al primer monogràfic, coordinat pel catedràtic Joan Torrent, un dels acadèmics amb més prestigi en relació amb l'anàlisi de l'economia de plataforma (EP) en l'àmbit internacional. En segon lloc, perquè comptem amb sis propostes que, com veurem, són d'altíssima qualitat i interès. Finalment, i en tercer lloc, perquè aquests dos monogràfics són una manifestació més de l'aposta de la Universitat Oberta de Catalunya i, en concret, dels seus Estudis d'Economia i Empresa, per entendre un dels fenòmens amb més impacte a les nostres economies i societats contemporànies. És per això que voldria manifestar l'agraïment a les dues directores dels Estudis, inicialment la doctora Àngels Fitó i posteriorment la doctora Maria Jesús Martínez, per mantenir l'impuls d'aquest tipus d'estudi, amb una important repercussió en l'activitat docent i investigadora de la nostra universitat, que hem intentat traslladar (aquest dossier n'és un bon exemple) amb la millor intenció a la societat.

Al primer monogràfic d'aquest número especial, el doctor Torrent iniciava la seva presentació afirmant que no hi ha recuperació possible, de la crisi causada per la pandèmia de la COVID-19, sense aprofundir analíticament en el procés de transformació digital i sense reorganitzar l'activitat econòmica per fer-la més sostenible. En aquest sentit, s'apuntaven alguns elements que caracteritzen la situació present de l'EP en una conjuntura tan particular com la present. Així, es destacava el fet que aquelles organitzacions i sectors que han introduït d'una manera més intensa les tecnologies digitals s'han mostrat més flexibles en la instauració de noves pràctiques remotes i virtuals i, en conseqüència, estaven patint menys els efectes negatius de la crisi originada per la pandèmia. Amb tot, també es realçava la idea que aquests usos de les tecnologies i sistemes de la transformació digital encara eren molt escassos a les empreses de menor dimensió, provocant rigidesses i minvant la seva capacitat de supervivència en contextos com el present. Finalment, també es feia al·lusió al fet que precisament en un context de crisi com l'originat per la COVID-19, calia que aquestes empreses tinguessin en compte la necessitat de reorientar els resultats esperats, des de privilegiar tan sols els resultats econòmics a entendre que la sostenibilitat és un vector que aglutina objectius que fan referència a la justícia econòmica, social i ambiental. És precisament en aquest punt

en què aquest monogràfic agafa el relleu del seu antecessor i vol aprofundir en aquelles estratègies que estan transformant l'EP als darrers anys per recuperar una «perduda» idea original que la vinculava a la sostenibilitat, i també les implicacions del seu desenvolupament en altres fenòmens econòmics i socials.

De fet, des dels seus inicis, l'EP ha generat un notable debat conceptual, atesa la seva naturalesa contradictòria i la seva possible interpretació com a alternativa sostenible o acceleradora del tardocapitalisme gràcies al seu caràcter d'innovació disruptiva. Així, les visions primerenques van dipositar grans esperances en el fet que l'ús compartit entre *peers* o parells (P2P) comportés un augment de l'eficiència gràcies al desenvolupament de serveis realment centrats en les necessitats dels usuaris i que evitaven la infrautilització de recursos, donant també un nou impuls a una empenedoria fonamentada en la generació de relacions de confiança basades en la reputació. No obstant això, aquesta visió optimista ha estat creixentment confrontada amb la realitat del que alguns qualifiquen com a «capitalisme de plataforma». D'una banda, perquè als darrers anys s'ha demostrat que una gran part de les plataformes amb més èxit eren controlades i gestionades d'una manera oligopòlica, amb interessos allunyats de la compartició, finançades en ocasions per capital de risc i, aprofitant buits legals, sent responsables de diferents formes de dúmping econòmic i social. I també perquè, més enllà de la seva naturalesa, han refermat les denúncies d'estar generant importants afectacions negatives en diferents contextos, molt lluny de l'alternativa sostenible que semblaven suposar originalment. Aquests impactes han tingut com a principal escenari les ciutats, on la densitat poblacional, la proximitat espacial i l'especialització socioeconòmica han afavorit el creixement de l'EP amb notables conseqüències. Per exemple, en el cas de les plataformes de lloguer turístic i el seu impacte en l'increment dels preus del lloguer residencial, el desplaçament poblacional o l'ocupació dels espais urbans públics i privats. També en les plataformes de transport personal i el seu conflicte amb el taxi, o les denúncies de precarització dels *riders* o transportistes a domicili, que apunten cap a una reconfiguració de les relacions laborals i un desafiament per als tradicionals pactes entre capital i treball.

En tot cas, també als darrers anys han proliferat noves propostes que tenen com a objectiu retornar l'EP als valors propers a l'ideal de col·laboració i compartició que s'anunciava en els seus primers desenvolupaments. Tres han estat les vies (no excloents) per formular aquesta possible transició: 1) la del model de governança, incidint especialment en els beneficis de les propostes que fomenten una governança cooperativa de les plataformes, 2) la del model de gestió, amb propostes vinculades a la responsabilitat social corporativa i el concepte de desenvolupament sostenible, i 3) la normativa, que incideix en la necessitat d'una major o més innovadora regulació del fenomen, que propiciï aprofitar els seus avantatges, evitant els impactes més negatius. Són en gran mesura les vies a tenir en compte per a una futura anàlisi de les morfologies de l'EP en l'actual context de crisi, en què serà fonamental conèixer l'existència d'estratègies de governança alternatives, enfortir els mecanismes de generació de confiança per als grups d'interès i observar els impactes i les respostes reguladores a tots els nivells i contextos territorials. I és en relació amb aquestes propostes estratègiques i normatives que es manifesten els estudis que componen aquest segon monogràfic.

La primera d'aquestes ens la fan arribar els companys de la **Universitat Oberta de Catalunya del grup de recerca DIMMONS**, un dels grups amb més trajectòria i influència en l'anàlisi del públic (*commons*) com a forma organitzativa de producció (producció entre iguals basada en el domini públic, CBPP en les seves sigles en anglès). **Melissa Renau, Mayo Fuster i Ricard Espelt** ja fan tota una declaració d'intencions des del mateix títol de l'article: «**Alternatives al capitalisme de plataforma: democratitzant l'economia de plataforma**». És una proposta perfecta per entendre aquesta desafecció envers a unes grans plataformes que han generat importants impactes en aspectes tant fonamentals com els drets dels treballadors. Però, sobretot, és un escrit especialment propositiu i esperançador en relació amb el fet de destacar les bondats de quatre plataformes alternatives de lliurament a domicili pel que fa al respecte a aquests drets. Amb tot, els autors no són ingenus: tot i que aquestes plataformes representen una prometedora alternativa al capitalisme de plataforma, encara presenten importants reptes a superar, especialment en relació amb l'escalabilitat, però també amb altres indicadors de sostenibilitat, per poder tenir recorregut en un futur.

Altres articles d'aquest monogràfic també fan les seves propostes en relació amb l'entorn dels aspectes laborals. Començant per l'interessantíssim «**El futur és col·lectiu i els col·lectius són el futur**» de l'**Albert Cañiguer**, que es defineix a la seva web com a **explorador, consultor i divulgador**. L'Albert, un dels noms més coneguts de la iniciativa **Ouishare** ha sigut, sense cap mena de dubte, una de les veus pioneres i privilegiades de

l'economia col·laborativa a Espanya, fenomen que ha estudiat de manera detallada i del qual ha escrit diferents llibres que s'han convertit en referència al nostre país (el darrer de tots, l'influent *El treball ja no és el que era: noves formes de treballar, altres maneres de viure*). En la seva proposta per aquest monogràfic, Cañigueral ens explica les dificultats que tenen els treballadors per poder mantenir determinats drets en el context d'unes creixents relacions laborals caracteritzades per les relacions intermitents i per la realització de microtasques assignades per algorismes. Per a l'autor, una manera d'organitzar-se per part dels treballadors serà la dels «col·lectius d'autònom», que, més enllà de la seva possible estigmatització, ja tenen i tindran encara més un paper rellevant per definir les formes de treballar i de viure en el futur.

En el mateix context però amb un enfocament més lligat a l'àmbit de la regulació, el **catedràtic de dret del treball de la Universitat de Sevilla, Miguel Rodríguez-Piñero**, ens presenta una magnífica aportació amb el títol «**Economia col·laborativa i regulació laboral**», en què ens indica que la regulació del treball, tradicionalment basada en la dicotomia assalariat i autònom, està sent superada pel desenvolupament de noves formes d'ocupació, entre les quals destaquen les relacionades amb l'economia col·laborativa. L'autor fa una reflexió molt encertada en relació amb les noves necessitats de regulació del treball en el marc dels processos contemporanis de digitalització i, entre altres conclusions, entenc que una possibilitat és la creació d'un esquema triangular de regulació contractual en què alguns actors se situarien en diferents extrems i rols de contractació. Aquest tipus de propostes també haurien de formar part d'un nou estatut dels treballadors del segle XXI al nostre país, que fes front als nous desafiaments socials, econòmics i tecnològics dels temps presents.

D'una manera més específica, i ja centrant-se en un sector, tenim una aportació particularment rellevant de **Gabriel Doménech, catedràtic de dret administratiu de la Universitat de València**, amb el títol «**Sub iudice. Plataformes digitals en el sector dels VTC**». En aquesta, Doménech s'interessa per un sector, el del transport de viatgers amb vehicles de turisme, en què l'economia de plataforma ha provocat els conflictes més encesos, mediàtics i controvertits dels darrers anys. El professor Doménech sotmet a judici aquest context fent un repàs de les qüestions reguladores que encara s'han de resoldre i dels fets ocorreguts al respecte als darrers anys, en la constant pugna entre els defensors d'una liberalització del sector i els partidaris de mantenir o, fins i tot, endurir-ne la regulació. El que ens diu el professor és que és molt probable que en un futur emergeixin noves innovacions tecnològiques que encara condicionaran més la situació d'aquest sector, o molt especialment també la dels mercats que el fan possible.

Molt actual és l'aportació de dos dels científics socials amb més renom en l'anàlisi del rol i influència del capitalisme de plataforma en les nostres societats, i en concret en la definició dels conceptes d'habitatge i de quotidianitat: **Maartje Roelofsen, investigadora de la Universitat Oberta de Catalunya** i **Claudio Minca, professor titular de la Universitat de Bolonya**. En aquesta ocasió, els autors fan un estudi molt pertinent de les estratègies d'adaptació de la plataforma Airbnb en el primer context posterior a l'esclat de la pandèmia de la covid-19. Al seu article amb el títol «**Sanitized homes and healthy bodies: reflections on Airbnb's response to the pandemic**» els autors ens mostren com Airbnb va haver de flexibilitzar les polítiques de cancel·lació d'una manera sobtada, però molt especialment com ha hagut de subratllar en la seva comunicació les noves necessitats higièniques als habitatges que s'oferien a la seva web, acostant-se als estàndards que fins ara havien estat presents a l'hoteleria tradicional. Això pot acabar tenint impacte en les empreses de neteja contractades pels *hosts*, principalment en un entorn que, com hem vist, ha estat freqüentment explorat i precaritzat en relació amb les condicions laborals i els salaris. Finalment, la companyia també ha iniciat un gir en relació amb el seu *target*, convidant els propietaris o *hosts* a tenir cada vegada més en compte la possibilitat d'oferir lloguers a mitjà i llarg termini a potencials clients o *guests* amb un perfil força diferent del turista al que fins ara havien atès. Això fa reflexionar sobre la possibilitat que aquestes plataformes de lloguer turístic puguin acabar irrompent amb força als mercats immobiliaris de les ciutats on actuen, que ja havien experimentat importants impactes de la seva actuació en un passat recent.

Finalment, una sisena proposta ens ve de la mà de **Czesław Adamiak**, investigador de la **Nicolaus Copernicus University of Toruń (Polònia)** i una de les veus més reputades en l'àmbit internacional a propòsit de l'anàlisi de les característiques i distribució espacial de l'oferta de les plataformes de lloguer d'allotjament a curt termini. Al seu article «**Changes in global Airbnb offer during the COVID-19 pandemic**», Adamiak fa un interessant estudi sobre com s'està adaptant al context postpandèmic una de les plataformes més influents en l'àmbit global,

Airbnb. Per una banda, perquè després d'una aturada especialment abrupta de la seva activitat i en consonància amb el fort impacte de la pandèmia al sector turístic, la plataforma s'ha mantingut a base de dispersar-se pel territori, conquistant nous terrenys més enllà del seu tradicional feu urbà. Per l'altra, perquè ha donat més importància als lloguers d'habitatges sencers per sobre de la compartició d'espais dintre dels mateixos i, finalment, perquè almenys en una primera etapa el petit propietari o *host* sembla haver retornat en certa mesura a prendre més pes enfront dels grans tenedors o *multihosts*. En tot cas, en allò que no té dubtes aquest investigador és en el fet que Airbnb superarà la crisi i continuarà sent un actor central en la reconfiguració del *homesharing* en l'àmbit global.

Per acabar aquesta presentació, voldria remarcar el meu agraïment als autors per la seva predisposició a participar en aquest monogràfic. Com bé indicava el doctor Torrent, i afegiria que, ateses les regles que s'estan imposant malauradament al món de l'acadèmia, fer propostes per a revistes que bàsicament es focalitzen en la divulgació és cada vegada més un acte amb un component altruista, que retrata els autors com a persones realment interessades en el fet que la ciència social arribi al públic en general. Si, a sobre, la pròpia temàtica i el contingut d'aquests articles també està ple de preocupació i interès per millorar la nostra societat, podem dir que des d'Oikonomics podem estar novament orgullosos del resultat. Espero molt sincerament que les lectures d'aquests articles us puguin ser interessants i, si és possible, que us facin reflexionar a propòsit de quines són les potencialitats i possibilitats d'uns processos de digitalització que tenen i tindran un profund impacte sobre les nostres vides a les properes dècades.

Citació recomanada: GARAY TAMAJÓN, Lluís Alfons. Editorial. Noves estratègies i dimensions alternatives de l'economia de plataforma. Propostes de transició de l'EP cap a la sostenibilitat. *Oikonomics* [en línia]. Maig 2021, n. 15. ISSN: 2339-9546. DOI: <https://doi.org/10.7238/o.n15.2105>

Els textos publicats en aquesta revista estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement 4.0 Internacional de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los, comunicar-los públicament i fer-ne obres derivades sempre que reconegueu els crèdits de les obres (autoria, nom de la revista, institució editora) de la manera especificada pels autors o per la revista. La llicència completa es pot consultar a <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ca>.

Lluís Alfons Garay Tamajón

lgaray@uoc.edu

Estudis d'Economia i Empresa, Universitat Oberta de Catalunya (UOC).

Professor agregat als Estudis d'Economia i Empresa de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Director del grup d'investigació Noves Perspectives en Turisme i Oci (Noutur) (<https://noutur.uoc.edu>) i del programa de doctorat de Turisme a la mateixa UOC. Especialista en l'anàlisi del sector turístic des de diferents perspectives, als darrers anys ha coordinat diferents projectes i escrit diversos articles en revistes indexades que es focalitzen en l'estudi de la natura, les característiques i l'impacte de l'EP en el turisme, una de les activitats que han protagonitzat aquest fenomen a la darrera dècada.